

Dhr. P. Raaymakers

Natuurbeheer op golfbanen

Over natuur op golfterreinen doen veel verhalen de ronde. Dat natuur ten koste gaat van de baan en ja, dat je er zelfs op den duur niet meer mag golfen omdat je dan op plantjes trapt en beestjes bang maakt. En dat het erg veel ruimte kost, natuur. En dat het heel moeilijk is. En nog veel meer. Anderen beweren juist het tegendeel: dat er op golfterreinen heel veel natuur voorkomt, ja zelfs natuur die je buiten de golfterreinen eigenlijk niet meer vindt. En dat golfen eigenlijk een zegen is voor de Nederlandse natuur.

Vaak worden deze stellingen eerder geuit vanuit veronderstellingen, al dan niet gekleurd door de eigen invalshoek, dan dat ze met feiten onderbouwd worden. Maar wie heeft er nu gelijk? Het diplomatieke antwoord is: niemand en iedereen. Het werkelijke antwoord moet u zelf op uw eigen terrein zoeken, vanuit uw eigen wensen en mogelijkheden, en vanuit de mogelijkheden en kansen die uw golfterrein in petto heeft voor de natuur.

Om aansprekende resultaten te bereiken zult u geïnteresseerd, zorgvuldig en met kennis van zaken te werk moeten gaan. Dat kost in elk geval tijd. Het kan ook, zeker in eerste instantie, geld kosten. Wat dan vooral interessant is, is wat men voor die investering in tijd en geld terugkrijgt. Daarbij kunt u aan verschillende zaken denken. Natuurvriendelijk beheer zorgt voor een grotere variatie op uw terrein. Spelers, medewerkers, plant en dier zullen dat weten te waarderen. Maar ook niet onbelangrijk is het feit dat er situaties zijn waarbij natuurvriendelijk beheer minder kost dan het beheer wat u misschien tot op heden voert! Misschien zijn er terreinen waar u vanuit natuuroverwegingen beter minder vaak kunt komen met uw maaimachine. Zonder dat dat ten koste gaat van het spel. Een voorwaarde voor natuurvriendelijk beheer is continuïteit. Dat wil zeggen dat op een bepaalde plek niet het ene jaar dit, en het daaropvolgende jaar iets geheel anders wordt gedaan. Ook is het vanuit de natuur soms gewenst om bepaalde werkzaamheden wat later of juist wat vroeger in het seizoen uit te voeren. Of juist in een periode dat het toch wat rustiger is op de baan. Om met dergelijke aspecten rekening te kunnen houden, is een planmati-

ge aanpak nodig. Dat leidt weer tot een efficiënte besteding van de beschikbare uren, oftewel tot een indirecte besparing op beheer- en onderhoud. Het kan ook zijn dat u de natuur een stukje op weg helpt door terreinwerkzaamheden die toch al uitgevoerd zouden moeten worden, te combineren met een stukje

natuurontwikkeling. Bijvoorbeeld door bij onderhoud en herstel van oevers geen hardhouten beschoeiing toe te passen, maar door een natuurlijk rietkraag te laten ontstaan. Vrijkomende grond kunt u wellicht elders op het terrein gebruiken om reliëf aan te leggen. Of in een waterpartij voor het creëren van een ondiepe plek of zelfs een eilandje. Dergelijke oplossingen zijn goed voor het milieu, leveren een gewaardeerde biotoop voor vissen, vogels, amfibieën en vele planten, en dragen ook voor de spelers bij aan een terrein waar het goed toeven is.

Er zijn legio mogelijkheden om, in harmonie met het golfspel, de kansen voor de natuur te verhogen. Zoals hiervoor is betoogd, is een planmatige aanpak belangrijk. Ook het draagvlak bij greenkeepers en leden voor een dergelijk beheer is daarbij essentieel. Hieraan is al eerder aandacht besteed in de Greenkeeper, met De Haagsche als voorbeeld. Dat onderwerp zullen we hier daarom links laten liggen. Het is ook niet de bedoeling om hier een (nieuw) handboek "Natuur op Golfbanen" te maken. Wel willen we graag enkele eenvoudige, praktische voorbeelden van de mogelijkheden "in het veld" aanreiken. Voorbeelden die naar wij hopen uw belangstelling, fantasie en creativiteit prikkelen en u motiveren ook daadwerkelijk aan de slag te gaan. Als eerste

komen poelen aan de orde. Later zal aandacht besteed worden aan beplantingen en gras- en kruidenvegetaties.

Poelen

Wat is een poel?

Poelen zijn stilstaande oppervlaktewater-tjes, vaak klein (25-500 m²) en zelden erg diep. In het oude agrarische cultuurland dienden ze vooral als drinkplaats voor het vee. In de gangbare landbouw wordt de watervoorziening voor het vee op andere manieren gewaarborgd en hebben poelen die reden van bestaansrecht verloren. Daarmee is direct een

belangrijke, al dan niet directe, oorzaak van het verdwijnen van tal van poelen genoemd. Er blijven echter nog meer dan genoeg bestaansredenen over; zo zijn poelen belangrijk als bad- en drinkplaats voor zoogdieren. Insecten, salamanders, padden en kikkers brengen (belangrijke fasen van) hun leven door in poelen. Behalve diverse vogels jaagt de watervleermuis boven poelen op insecten. En natuurlijk kunnen er in poelen tal van water- en oeverplanten voorkomen. Dit zijn allemaal redenen voor de vele inspanningen die er in het hele land zijn en worden gepleegd om nieuwe poelen aan te leggen en oude te herstellen. Een andere reden is van cultuurhistorische en landschappelijke aard: poelen horen van oudsher in het Nederlandse landschap thuis. Tenslotte is herstel/aanleg van een poel relatief eenvoudig en goedkoop, en kunnen er ook relatief snel goede resultaten mee worden geboekt. Het belang van poelen wordt dan ook door veel instanties onderkend. Zozeer zelfs, dat sommige gemeenten en provincies een financiële bijdrage leveren aan het realiseren van nieuwe poelen of het herstellen van de oude.

Een poel dient het hele jaar watervriend te zijn. Dat vraagt een min of meer gegarandeerde wateraanvoer (neerslag en soms afstromend water) en een min of meer waterdichte bodem en randen (te vergelijken met een soepbord of -kom). De "afvoer" van het water bestaat uit de natuurlijke verdamping en het water dat eruit wordt geput of gedronken. Is de bodem poreus dan sijpelt er ook water weg, en zal ook de grondwaterstand het peil in de poel beïnvloeden. Als aanvoer en afvoer in evenwicht zijn, zal er water in de poel blijven staan. De aanvoer en de afvoer zijn echter niet gelijk over het jaar verdeeld, dus zullen er peilschommelingen optreden. Is de afvoer langere tijd groter dan de aanvoer, dan zal de poel gedeeltelijk of zelfs geheel droogvallen. Voor de plantenwereld is dat niet direct gunstig, maar in het algemeen ook niet rampzalig. Voor dieren ligt dat anders. Uit een in de zomer droog gevallen poel kan niet gedronken worden, watersoorten die zich niet of slecht over land kunnen verplaatsen hebben geen uitwijkplaats en sterven, en boven de droogge-

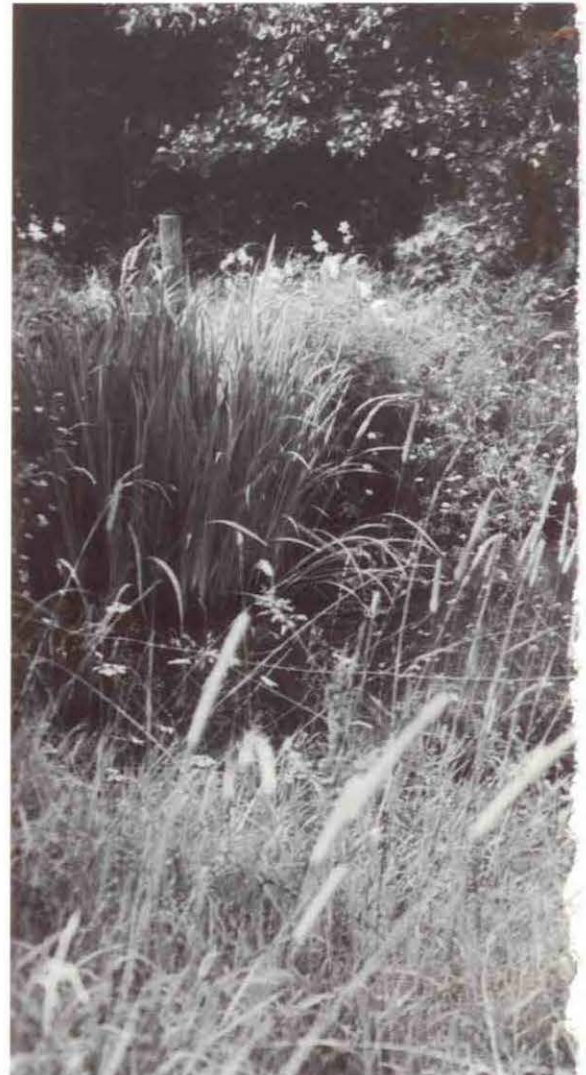
legde poel kunnen geen insecten meer worden gevangen. In de winter brengt het droogvallen van een poel nog andere risico's met zich mee: sommige diersoorten overwinteren in het water of door zich in de bodem te graven. Als de poel weinig of zelfs helemaal geen water meer bevat, vriezen deze dieren bij een strenge vorst dood. Een bijzonder aspect van poelen is overigens dat er in principe geen vissen in voorkomen omdat ze deze afgesloten watertjes niet kunnen bereiken. Poelen danken hun rijke dierenleven juist voor een groot deel aan de afwezigheid van vissen, omdat nu bijvoorbeeld kikkerdril een grotere kans heeft om tot volwassen dieren uit te groeien, in plaats van als voedsel te dienen voor vissen.

Hoe ziet een poel eruit?

Van oudsher is een poel min of meer rond of ovaal. Omdat veel natuurwaarden zich juist in de oeverzone bevinden, worden tegenwoordig ook steeds meer grillig gevormde poelen aangelegd omdat daarmee de oeverlengte wordt vergroot. De oevertaluds zijn flauw (1:5, plaatselijk zelfs 1:10), en niet "glad en netjes" afgewerkt. Daarmee ontstaat weer extra variatie, bijvoorbeeld voor kikkers die op het net drooggevallен maar nog vochtige talud zonnen. Behalve flauwe taluds heeft een poel ondiepe en diepere delen. In ondiepe delen wortelen planten. Het water wordt er in het voorjaar snel door de zon opgewarmd. Dat komt de groei van de planten ten goede. Ook ontwikkelen de eieren van bijvoorbeeld de gewone pad zich sneller. Om die reden liggen de meeste flauwe taluds ook aan de noordzijde van de poel (dus het minst in de zon).

Het diepste deel van een poel moet zo diep zijn, dat er zowel in droge zomerperiodes als in de winter water in blijft staan. In het voorjaar, zomer en najaar voor de dieren die in de poel leven of er gebruik van maken. In de winter om te voorkomen dat overwinterende dieren doodvriezen. Daarvoor is een waterdiepte van 0,5 tot 1,5 meter gewenst. De vraag hoe diep de poel dan uitgegraven moet worden is afhankelijk van de lokale (grond)waterstand in zomer en winter ten opzichte van het maaiveld. Ook de mate van doorlatendheid van de bodem speelt een belangrijke rol: Is de bodem

niet doorlatend, dan is het peil in de poel onafhankelijk van de schommelingen in de grondwaterstand. Dat betekent ook dat men bij het graven van een poel ervoor moet oppassen dat er geen ondoordringbare lagen (die het water in de poel houden) worden doorbroken. Net als de geleidelijk aflopende oevertaluds zijn de onderwater-overgangen

geleidelijk, omdat dan aan zoveel mogelijk planten- en diersoorten kansen worden geboden. Een poel heeft een oppervlakte van gemiddeld 25 tot 500m². Hoe groter de poel, des te meer mogelijkheden er zijn om variatie in diepte en oriëntatie aan te brengen. Daarmee worden voor meer planten- en diersoorten kansen geboden. De voorkeur gaat uit naar een oppervlakte van minimaal 100 m². Een echte bovengrens aan oppervlakte is er niet: op een gegeven moment spreek je echter niet meer over een poel, maar over een vijver of waterpartij.

Elke poel, klein of groot, diep of ondiep, vergt onderhoud. Een kleine en/of ondiepe poel zal echter sneller dichtgroeien, ("verlanden") dan een grote, diepe poel. Ook om die reden verdient de aanleg van een wat grotere en diepere poel de voorkeur. Een bijkomend voordeel van een grotere poel is andere woorden dat er in een bepaalde

Bepanting (struweel, bos, hagen) is een onmisbare schakel in de levenscyclus van veel poelbewoners. Padden overwinteren bijvoorbeeld graag onder het bladerdek in dichte bepantingen, beschermd tegen vocht en kou. Maar ter wille van de ei-ontwikkeling van diezelfde padden moet een poel wel voor een aanzienlijk oever- en bodemzone beschikken.

Een poel op uw golfterrein?

Poelen zijn voor de natuur waardevolle elementen, en dragen door hun rijke planten- en dierenwereld bij aan de belevingswaarde en aantrekkelijkheid van uw terrein. Dan moeten ze echter wel op de goede plaats worden aangelegd en op de goede manier worden onderhouden. Daarbij kunt u van ver-

onderhoudsperiode over bijvoorbeeld de helft of een derde van de oeverlengte onderhoud wordt gepleegd. In de daaropvolgende onderhoudsperiode kan dan een ander deel worden aangepakt. Dit heeft verschillende voordelen. Er zijn altijd delen van de oever waar de planten- en dierenwereld niet wordt verstoord. De variatie neemt toe omdat er altijd oever-begroeiingen van verschillende leeftijdsclassen tegelijkertijd aanwezig zijn. Tenslotte wordt op deze manier het benodigde onderhoudswerk gespreid over meerdere jaren.

En inwaaiend blad komt de waterkwaliteit niet ten goede. Als u de keuze heeft kunt u een nieuwe poel beter niet te dicht tegen een bestaande bepanting aanleggen.

Nieuwe bepanting kan beter wat verder van de poel af worden aangebracht. En in alle gevallen verdient een bepanting aan de noordzijde van de poel de voorkeur boven bepanting aan de zuidzijde zodat de instraling van de zon wordt gewaarborgd.

schillende kanten ondersteuning krijgen. Zoals hiervoor aangegeven, geven diverse instanties financiële en soms materiele steun (bijvoorbeeld "niet" uitgraven van de poel).

Meer informatie over de poelen vindt u in het boekje "Poelen; uitgegeven door Landschapsbeheer Nederland (Utrecht, 1997)."

Dhr. P. Raaymakers is directeur van Bureau De Groene Ruimte, tel.: 0317-423969 ■